

Pandemin drar oss isär

I pandemins spår. Hemlösa i Tyskland söker efter något värdefullt i soporna. FOTO: Frank Hoermann/SVEN SIMON /TT

Coronapandemin förstärker alla befintliga ekonomiska skillnader, och drabbar framför allt fattiga. Även om äldre män är de som har högst dödlighet i själva pandemin, så drabbas kvinnor och barn hårdare av pandemins ekonomiska konsekvenser, skriver Johanna Möllerström, professor i nationalekonomi.

AV [JOHANNA MÖLLERSTRÖM](#) | 24 NOVEMBER 2020

Eventuella åsikter och slutsatser i texten är skribentens egna.

Innan vi slungades ner i en pandemi stod frågor kring ekonomisk ojämlikhet högt på dagordningen, i såväl den politiska som den akademiska debatten. I takt med att covid-19 har stärkt sitt järngrepp om världen har detta delvis kommit i skymundan, men när vi så småningom kommer ut ur pandemin igen är ojämlikhetsfrågorna förmodligen mer aktuella än någonsin. Orsaken är att pandemin verkar förstärka de flesta ojämlikheter som fanns redan tidigare.

Extrem fattigdom definieras av Världsbanken som situationen när en person har mindre än 1,90 dollar att leva på per dag – i svenska kronor innebär det att en person som lever i extrem fattigdom ska klara sig på mindre än 500 kronor i månaden.

Under de senaste decennierna har världen upplevt en stark minskning av andelen människor som lever i extrem fattigdom; medan över 35 procent av jordens befolkning klassades som extremt fattiga för 30 år sedan var den andelen under 10 procent förra året.

Ökande andel extremt fattiga

Men pandemin har gjort att trenden nu har brutits, och för första gången på mer än 20 år ökar nu andelen extremt fattiga i världen. I en rapport från Världsbanken från oktober i år beräknas att mellan 88 och 115 miljoner fler människor kommer att hamna i extrem fattigdom i år, jämfört med om coronapandemin inte hade inträffat.¹

Det exakta antalet är i slutändan beroende av hur djup och hur långvarig den ekonomiska krisen blir. För det är inte coronaviruset i sig som är orsaken till ökningen av den extrema fattigdomen – det är nedstängningarna av samhället och den påföljande ekonomiska recessionen som är problemet.

” I familjer som hamnar i extrem fattigdom drabbas barnen extra hårt...

När värdekedjor världen över störs och efterfrågan på såväl varor som tjänster stört dyker drabbar det hårt personer som redan hade det relativt dåligt ställt, och många av dem hamnar i extrem fattigdom.

Även om barn hälsomässigt sett oftast inte drabbas särskilt hårt av covid-19 tillhör de ändå dem som förlorat mest under 2020. I familjer som hamnar i extrem fattigdom drabbas barnen extra hårt, och dessutom riskerar effekterna att finnas kvar under en lång tid. För att bättre förstå konsekvenserna av pandemin och den ekonomiska krisen på samhällets yngsta medborgare analyserade välgörenhetsorganisationen Rädda Barnen situationen i en [rapport](#) i september. Där konstateras att barn i fattiga länder har sämre tillgång till mat och nöjenheter än i vanliga fall.

Skolgången drabbas

Dessutom har de fattigaste barnens skolgång påverkats negativt. Under den nedstängning som de flesta länder företog under våren 2020 hade två tredjedelar av barnen från fattiga hushåll inga kontakter med sina lärare alls, och 80 procent upplevde att de inte hade lärt sig något medan skolorna var stängda. Det gör att de här barnen har sämre förutsättningar att så småningom själva ta sig ur fattigdomen än vad som annars hade varit fallet.²

” Även de rikare delarna av världen har drabbats hårt av coronapandemin och den ekonomiska kollapsen.

Även de rikare delarna av världen har drabbats hårt av coronapandemin och den ekonomiska kollapsen. Forskning från National bureau of economic research, visar hur arbetslösheten i USA har

ökat till rekordnivåer och hur den disponibla inkomsten, både bland arbetslösa och de med arbete, kraftigt har sjunkit.

I USA, världens största ekonomi, blev till exempel mer än en femtedel av arbetskraften uppsagd bara under april i år. Men olika grupper i samhället har drabbats olika hårt – till exempel tvingades små företag (med färre än 50 anställda) säga upp mer än 25 procent av sina anställda i genomsnitt, medan företag med mer än 100 anställda sade upp mellan 15 och 20 procent.

Precis som i världen i stort är det även i rikare länder generellt de som redan hade det sämre ställt som drabbas hårdast. Det kan illustreras till exempel genom att dela upp arbetskraften i fem delar utefter vilken inkomst de hade före pandemin. I USA är det den femtedel som hade lägst inkomster som också har drabbats hårdast – i den här gruppen hade närmare 40 procent blivit uppsagd i april. Motsvarande tapp för den femtedel som hade högst inkomster innan pandemin var knappa 10 procent.³

” Den ojämlikhet som fanns redan tidigare mellan dessa grupper har alltså ökat ytterligare som en konsekvens av corona och recessionen.

Den ojämlikhet som fanns redan tidigare mellan dessa grupper har alltså ökat ytterligare som en konsekvens av corona och recessionen. Bland de hårdast drabbade är minoriteter, till exempel de med latinamerikansk bakgrund.⁴

Risk för undernäring

Även i rika länder, som till exempel USA, har barnen drabbats hårt. När fler barn lever i familjer som drabbats av arbetslöshet och inkomstbortfall stiger också risken för undernäring, och fler barn beräknas utsättas för våld och trakasserier i hemmet.⁵ Riskerna för utsatta barn blir också än större när skolor och förskolor världen över tvingas att stänga.

Då faller sådant som i normala fall utjämnar skillnaderna mellan barn från mer och mindre privilegierade hushåll, till exempel fri skolmat, bort.

Det är också för barnen från familjer som redan innan pandemin hade det sämre ställt som det är svårast att tillgodogöra sig online-undervisning när skolor stängs, och skillnaden i kunskapsnivå mellan dem och barn från mer privilegierade hushåll ökar då ytterligare. Så precis som på global nivå ser vi hur risken att utanförskap och ojämlikhet går i arv mellan generationer förstärks.

Det visade sig tidigt när covid-19 började spridas i Kina att sjukdomen inte slog lika mot kvinnor och män. En större andel såväl av de som behöver sjukhusvård som de som avlider i sjukdomen är män.⁶ Men vad gäller de ekonomiska aspekterna är ojämlikheten lika slående, men i motsatt riktning. Under de senaste recessionerna, till exempel i samband med finanskrisen, steg arbetslösheten mindre bland kvinnor än bland män. Men den här gången ser det annorlunda ut, och risken att bli uppsagd i pandemins spår är betydligt högre för kvinnor än för män. Det beror till stor del på att kvinnor oftare arbetar i branscher, som exempelvis inom hotell- och restaurangnäringen, som har drabbats extra hårt av den ekonomiska nedgången.⁷

Skolstängning slår mot mamman

I de länder där skolor och förskolor helt eller delvis har stängt som en konsekvens av pandemin har föräldrar försatts i en svår situation. Har de tur kan de arbeta hemifrån och försöka att både få sitt jobb gjort och ta hand om sina barn som är hemma på heltid. Det fungerar ibland, men ofta måste åtminstone en förälder gå ner i arbetstid.

” Från universitetsvärlden finns studier som visar hur förödande situationen är för kvinnor.

För dem som inte har möjlighet att arbeta hemifrån är det ännu svårare och då återstår i praktiken bara att en person helt eller delvis slutar jobba. Oftast är det barnens mamma. Det leder till att de ojämlikheter som redan finns på arbetsmarknaden blir ännu större.⁸

Från universitetsvärlden finns studier som visar hur förödande situationen är för kvinnor. Till exempel har produktionen av nya forskningsartiklar sedan pandemins början i mars analyserats. Resultaten visar att antalet nya artiklar från kvinnor, och framför allt från kvinnor med barn, har sjunkit medan män inte har påverkats.

Pandemin har med andra ord försatt forskande föräldrar i allmänhet, och mammor i synnerhet, i en situation där de i stället för att skriva ner sina forskningsresultat försöker förhindra att barnen river huset.

När vi så småningom kan gå vidare efter covid-19 kommer världen att se annorlunda ut. En av förändringarna är att många av de ojämlikheter som fanns redan före pandemin – mellan fattiga och rika länder, mellan mer eller mindre privilegierade människor inom enskilda länder och mellan kvinnor och män för att nämna några – kommer att ha förstärkts. Och även om forskningen visar att vi människor tycker att vissa ojämlikheter är acceptabla, framförallt de som uppkommer på grund av att en del jobbar hårdare och anstränger sig mer än andra, kommer de flesta nog inte att uppskatta den mer ojämlika, post-pandemiska världen.

För detta handlar ju inte om att skillnaden mellan dem som anstränger sig mer eller mindre ökar – utan det är en yttre orsak, nämligen en pandemi, som är boven i dramat.

Johanna Möllerström är professor i nationalekonomi vid George Mason University och affilierad forskare vid Institutet för Näringslivsforskning i Stockholm.